

ADMINISTRAȚIA ROMÂNEASCĂ ÎN TIMPUL REVOLUȚIEI DE LA 1848-1849 DIN TRANSILVANIA

Mihai RACOVIȚAN

Summary

Between 1848-1849 the Romanians from Transylvania fought for their freedom and their national existence – constantly denied by the Magyar nobility and rising in arms against Hungary, which annexed Transylvania and tried to suppress Romanians by arms. They were forced to fight together with an Austria which gave a liberal constitution and recognized their national existence. Having as a model in their ancestors, the Romans, the Romanians from Transylvania organized themselves politically, administratively and military through armed resistance. A profoundly democratic organization was achieved up to the level of villages, eliminating the language and religion discrimination. The defeat of the revolution, the return to the former realities postponed this process until the Union in 1918.

Revoluția democratică din 1848-1849 a românilor din Transilvania a fost, în esența ei, un război dur, dar defensiv împotriva centralismului maghiar de stat, pentru apărarea și afirmarea autonomiei pământului străbun și a ființei sale politice. În revoluția ungară, naționalul a înglobat socialul, și de fapt toate clasele și păturile sociale maghiare au luptat împotriva claselor și categoriilor sociale române și slave, deși toți au fost de acord cu edificarea unei societăți moderne, de sorginte burgheză sau burghezo-democratică.

Românii care au trăit în Marele Principat al Transilvaniei (Ardeal), țară a Coroanei Sfântului Ștefan, dar înzestrată cu autonomie legislativă și judecătorească față de Ungaria, au fost asupriți la fel ca frații lor din părțile vestice: Banat, Crișana, Maramureș, apoi și Partium (Zarand, Chioar, Solnocul de Mijloc, Zalău), nu numai de Habsburgi, după ce aceștia cuceresc Ungaria și Transilvania, ci au suferit concomitent și oprimarea administrată de dietele, comitatele, tribunalele și tabla regească sau Curtea Supremă de Justiție aflate în mâinile nobilimii maghiare din Ungaria și Transilvania.

Regatul feudal ungar, constituit prin cuceriri de teritorii și popoare, s-a destrămat până la 1867 tot prin sabie și forță, fiind împărțit între 1526-1541-1686 între Imperiile Otoman și Habsburgic. La sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea Ungaria a fost refăcută de Habsburgi în beneficiul lor și în cel al aristocrației ungare, tot prin cuceriri sistematice. Însă aristocrații unguri de dincoace de Leitha (Ungaria etnică, Voivodina sârbă, teritoriile rutene, cu excepția celor din Galiția, Banat, Crișana, Maramureș, Partium, Transilvania istorică), au reușit să-și mențină multe instituții și privilegii. Astfel, indiferent că erau în relații bune sau în conflict cu tronul, ei au contribuit împreună cu monarhii Habsburgi la exploatarea popoarelor din Ungaria Coroanei Sfântului Ștefan. Românii au avut uneori norocul că aceeași monarhi, în conflict cu nobilii unguri, i-au domolit adeseori; însă, după ce orice conflict urma inevitabil împăcarea și compromisul între tron și vârfurile societății ungare, în dauna popoarelor asuprite.

În secolul al XIX-lea se afirma principiul revoluționar al naționalității, luând dreptat locul primatului drept istoric impus în Evul mediu prin sabie și cucerire. La mijlocul veacului, în 1848, s-a declanșat lupta pentru teritorii între popoarele cucerite și cele cuceritoare. Principiul naționalității a amenințat grav atât tronul Habsburgilor, cât și clasele conducătoare austriece și ungare; el a vizat distrugerea Austriei și Ungariei istorice în favoarea unor state noi și unitare (Polonia, Cehoslovacia) sau în favoarea desăvârșirii unității de stat în cazul românilor și sârbo-croato-slovenilor. Românii și slavii, după ce s-au convins că Ungaria nu admitea formula federalizării politico-teritoriale, căutau să scape Transilvania, Croația, Slovacia, Voivodina sârbă, Rutenia, Slovenia de ungarismul centralizator și să le organizeze ca state naționale autonome, într-o Monarhie austriacă federalizată pe baza dreptului etnic natural. Federalizarea și descentralizarea căutau să evite monocentrismul monarhic în jurul Vienei.¹

Războiul din octombrie 1848-vara 1849 între unguri, pe de o parte, și români și austrieci, pe de altă parte, a avut un caracter dublu, și anume unul reacționar, de concurență între doi stăpâni și altul revoluționar și legitim bazat pe dreptul etnic natural și pe spiritul democratic al timpului. Războiul ungarilor și austriecilor în și pentru Transilvania, era reacționar deoarece ei doreau să-și conserve stăpânirea în beneficiul lor asupra unui teritoriu care nu era etnic nici austriac, nici unguresc. Cel purtat de români era însă justificat

¹ *Istoria României. Transilvania*, vol. I, Cluj-Napoca, 1997, p. 1005, 1009.

și drept, întrucât ei căutau să scape de ambele stăpâniri, deocamdată în mod special de cea a ungarilor, care erau mai periculoși în acele momente, și să-și valideze autoritatea asupra unui pământ pe care constituiau majoritatea etnică.

Rezistența față de „uniunea” (forțată) a Transilvaniei cu Ungaria, votată de dieta nobiliară din Cluj la sfârșitul lunii mai 1848 a contribuit la *conturarea ideii de România*, iar expresia ei elocventă a fost încercarea de impunere a unui program conform căruia se preconiza introducerea unei noi *administrații*, chemate să transforme principatul într-o țară românească. Aceasta a fost prioritatea națională românească la 1848. Au sperat românii apoi că reorganizarea imperiului, în conformitate cu prevederile constituționale austriece, va garanta autonomia unei provincii mai întinse, formată din Transilvania, Banat și Bucovina. S-a susținut și ideea unui stat românesc sub egida Austriei, format din Țara Românească, Moldova și Transilvania.

În toamna anului 1848 condițiile politico-militare permit trecerea la măsuri concrete pentru transformarea principatului transilvan în *țară românească*. S-a recurs la o formulă ce demonstra originea romană a românilor din Transilvania și anume *prefecturile și legiunile*. Ideea a fost conturată în zilele Adunării din septembrie de la Blaj și pusă în aplicare în perioade ce i-au urmat. Vechiul sistem administrativ avea să fie înlăturat, regimul stărilor hotărât prin „*unio trium nationum*” contestat în atâtea rânduri, avea în sfârșit să se prăbușească.

Comitetul Național Român, reorganizat în zilele Adunării din septembrie, a decis preluarea puterii politico-administrative a Transilvaniei. Autoritățile militare austriece au fost informate despre ridicarea militară a românilor și planul de organizare a 15 prefecturi pe noi baze teritoriale. Fluiditatea apariției și dispariției unora dintre ele a depins, în mare măsură, de evoluția situației militare, de extinderea sau reducerea controlului românesc asupra Transilvaniei. De la începutul constituirii lor a fost eliminată vechea împărțire în comitate și scaune. Prefecturile în întinderea lor depășeau granițele administrative vechi. Alcătuirea unei hărți administrative este dificilă, întrucât se produc schimbări frecvente, localități întregi se desprind dintr-o prefectură pentru a fi rearondate. Cu excepția Sătmăruului, Bihorului și Aradului, toate județele din Transilvania făceau parte din noul sistem militaro-administrativ.

Comitetul Național numea prefect în fruntea prefecturilor, acesta era confirmat de comanda austriacă, conferindu-i-se atribuțiuni civile și militare. La rândul său, prefectul își alegea subprefecții, tribunii și vicetribunii. Printre cei care și-au asumat funcția de prefect în timpul revoluției se numără: Avram Iancu, Ion Axente Sever, Ioan Buteanu, Petre Dobra, Simion Balint, Constantin Romanu-Vivul, Alexandru Bătrâneanu, Dionisie P. Marțian, Nicolae Vlăduț, Vasile Moldovan ș.a. Noua organizare avea un caracter unitar.

În luna octombrie, parțial și în noiembrie 1848, activitatea prefecturilor are un caracter predominant militar, datorită misiunilor de dezarmare a gărzilor nobiliare maghiare. Abia în a doua jumătate a lunii noiembrie începe efectiv procesul de organizare administrativă. Noua administrație urma să fie rezultatul unor alegeri democratice pe baza „sufragiului” universal. Nu a fost însă posibil peste tot, mulți locuitori ai satelor aflându-se în lagăre militare implicate în conflicte. În această situație, s-a recurs la reprezentarea comunelor de către un număr stabilit de persoane care să voteze la centrul prefecturii. Comitetul Național dăduse dispoziții ca, sub conducerea prefecturilor, locuitorii satelor, indiferent de limbă sau religie, să se constituie în adunări care să-i desemneze pe cei 12 reprezentanți a căror misiune era să aleagă funcționarii superiori ai prefecturilor.² Alegerile urmăreau ca prefectii, ale căror principale atribuții erau cele militare, să fie dublați de administratori, care să preia organizarea aparatului administrativ. Nu s-a reușit însă decât în puține cazuri, în majoritatea prefecturilor prefectii au preluat aceste atribuții, desemnând în acest scop pe viceprefecți și tribunii. Pe lângă administratori urmau să fie aleși viceadministratori, notari, vicenotari, asesori, inspectori și perceptori și se elimina funcția detestată de locuitori, aceea de solgăbirău.

Principiul reprezentării proporționale a minorităților naționale a fost respectat acolo unde s-au desfășurat alegeri democratice. Comitetul Național a căutat să elimine exclusivismul ce marcase întreaga istorie anterioară a Transilvaniei. George Barițiu a oferit o soluție progresistă în ceea ce privește respectarea proporționalității naționalităților transilvănene, propunând ca:

1) cele trei naționalități să se administreze împreună, alegându-și oficiali după populația locuitorilor de națiuni asuprite;

2) fiecare națiune să-și aibă distincta sa administrațiune;

3) sau să se aleagă toți la un loc, fără a întreba măcar de ce nație este. Poporul român trebuie să respecte următoarele postulate:

- garantarea naționalității și a limbii;

- înlesnirea administrațiunii unită cu împutținarea spezelor;

² L. MAIOR, *1848-1849. Români și unguri*, București, 1998, p. 303-318.

- ferirea și apărarea de orice contacturi naționale stricăcioase binelui întregii patrii dacă același ar mai întreține și pe viitor ura și nesuferirea între noi ca până acuma.³

Organizarea administrativă coboară până la cele mai mici unități-satele. Se pare că unele atribuții ale vechilor obști sătești, tradiționale, sunt reînviolate, dar în condiții diferite de cele feudale. Organele comunale se aleg în mod similar cu cele ierarhic superior. Satul întreg își alege funcționarii prin vot universal, cei aleși urmând să jure. În fruntea satului se afla un jude, birău, ajutat de un subjude, sfatul bătrânilor, un notar - întărit sub jurământ- stabilindu-se responsabilitatea colectivă pentru „orice jefuire sau privaricațiune” întâmpinată pe teritoriul satului. Organele sătești judecau furturile săvârșite și se rezolvau pricinile mărunte dintre săteni cu ajutorul sfatului bătrânilor. Printre atribuțiile lor de ordin economic se numără și strângerea contribuțiilor, fiecare sat trebuind să aibă o „ladă de bani”, administrată de conducerea satului pentru satisfacerea nevoilor interne. Inițial, căpitanul și vicecăpitanul care răspundeau de unitățile militare ce luau ființă pe teritoriul unui sat erau datori să strângă dările, fiind înaintate pe urmă la Comitetul Național.

Problemele ce nu erau rezolvate la nivelul satului erau înaintate organelor imediat superioare, respectiv tribunatului, constituit cam din 10 sate, având în frunte câte un tribun și vicetribun, cu atribuții militare și civile. Tribunii erau numiți de prefect și confirmați de Comitetul Național de la Sibiu. Prefecții, în a căror sarcină cade organizarea prefecturilor și a legiunilor, se află în subordinea directă a Comitetului Național. Ei trebuiau să fie recunoscuți de către General-Kommando și erau numiți prin ordine ale Comitetului Permanent. În prefecturi aveau puteri depline (stânjenite însă de trupele austriece).

În orice problemă mai importantă populația se adresează prefecților, care prin ordinele date tribunilor sau comunităților încearcă să le rezolve doleanțele. Astfel, hotărnicii de sate, certuri pentru păduri, probleme legate de moșteniri, după cum prefecții intervin și în raporturile dintre țărani și proprietarii de pământ. Alături de problemele legate de organizarea administrativă, prefecții se ocupă și de diverse treburi economice.

Organizarea administrației românești în Transilvania în timpul Revoluției de la 1848-1849 este încununarea luptei începute încă din secolul al XVIII-lea pentru drepturi naționale și politice. Evoluția evenimentelor militare, năvălirea în Transilvania a trupelor ungare comandate de generalul Iosif Bem și ocuparea unei mari părți a teritoriului au făcut, din păcate, ca acest proces să nu se finalizeze, să se restrângă îndeosebi la zona Munților Apuseni controlată de români. Înfrângerea revoluției ungare, reinstalarea deplină a autorității austriece în Imperiu - deci și în Transilvania - a pus capăt începutului de organizare administrativă democratică instituită de români.

---

³ *Ibidem.*